

РОЗДІЛ I

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 37.01+ 141

orcid.org/0000-0001-6121-2259

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ОСВІТОЮ ТА ФІЛОСОФІЄЮ ОСВІТИ: ВІД ПРОТООПЕРАЦІЇ ДО МУТУАЛІЗМУ

С.Ф. Клепко, доктор філософських наук, доцент, проректор з наукової роботи Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського

У статті досліджується взаємодія філософії освіти і освіти як інституційних систем. Гіпотетично виокремлюються «гравітаційні», «слабкі», «електромагнітні» та «сильні» взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою.

Огляд взаємодій між освітою та філософією освіти як виробництвом/розвитком проривних методів проектування та створення нових освітніх інституцій і систем, нових смислів, знань і технологій пропонується проводити за аналогією з 9 типами найбільш важливих взаємодій між різними популяціями. Встановлюється, що серед взаємодій між філософією освіти і освітою домінує прототооперація як форма співжиття, при якій філософія освіти і освіта одержують переваги від об'єднання, але їхнє співіснування не є обов'язковим для їхнього виживання.

Окреслюється перспектива взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою за зразком мутуалізму, тобто зв'язку, сприятливого для зростання і виживання філософії освіти і освіти, причому жодна з цих інституційних систем не може існувати без іншої.

Ключові слова: *взаємодія, вектор взаємодії, мутуалізм, прототооперація, філософія освіти, освітня практика, популяція, фундаментальна взаємодія.*

Метою цієї статті є дослідження поняття взаємодії філософії освіти і освіти як інституційних систем, що функціонують як на глобальному, так і на локальному рівнях, та встановлення можливих типів цієї взаємодії та факторів її оптимізації.

Свого часу автором була зроблена спроба концептуалізації взаємодії між філософією освіти та освітніми практиками через ідентифікацію її векторів [1; 2], утім актуальність повернення до цієї проблеми обумовлюється розвитком філософсько-освітнього дискурсу в Україні без чіткого фокусування на сучасних проблемах освіти, наявністю не зовсім

очевидного і зрозумілого бар'єру між філософією освіти і освітою, який прирікає їх на ізольоване між собою функціонування, а декілька інцидентів із захистом дисертацій за спеціальністю 09.00.10 – Філософія освіти надали цьому полю досліджень непевного характеру. Складається враження, що філософія освіти, принаймні в українському варіанті, формується без належної організації і твердих критеріїв створення філософського знання щодо освіти. Тож постає необхідність деталізувати поняття взаємодії філософії освіти і освіти та визначити нові грані її розвитку.

Передусім коротко вкажемо значення ключових слів, які будемо використовувати для експлікації цієї теми.

Якщо звернутися до наукознавчої термінології і не брати до уваги численні самовизначення філософії освіти, то філософія освіти – це один із цехів виробництва/розвитку інтелекту, що передбачає «роботу наукових і аналітичних центрів, університетську науку, успішне функціонування майстерень, студій, конструкторських груп, віртуальних спільнот і всіх інших форм організації діяльності людей, результатом якої стають нові смисли, знання і технології» [3]. За Паспортом спеціальності 09.00.10 – філософія освіти її «формула спеціальності» така: «Філософія освіти – це галузь філософського знання, спрямована на дослідження сфери освіти і виховання як процесів самовідтворення соціокультурної основи суспільства в світоглядному, методологічному, епістемологічному та аксіологічному аспектах, на аналіз педагогічного знання та педагогічної діяльності, освітньо-виховних цілей та ідеалів в історичному, соціальному і культурному контекстах, а також методів проектування та створення нових освітніх інституцій і систем» [4]. Як і де відбувається виробництво філософії освіти в Україні? Дуже спрощено на це питання можна відповісти так: філософія освіти в Україні виробляється у процесі підготовки дисертаційних праць (для захисту яких працює декілька спеціалізованих вчених рад), виданні монографій, підручників, посібників, журналів, у роботі кафедр ВНЗ, проведенні конференцій, діяльності НАПН, у формулюваннях освітньої

політики тощо.

Освітніми практиками називатимемо процес створення та відтворення інтелекту, тобто елементи діяльності сукупності освітніх структур усіх рівнів, різних знаннєвих інституцій – музеїв, бібліотек, архівів, виставок, видавничих центрів, – усього того, що допомагає забезпечити безперервний процес породження і збереження інтелектуального потенціалу суспільства. Не намагаючись тут надати вичерпне визначення поняття освітніх практик, вкажемо лише, що включаємо до розуміння їх бачення, які сформулювали Дж.К. Джерджен і М. Кузін. Дж.К. Джерджен освітні практики визначає як "генеративні", "комунальні відносини", що обумовлюють спосіб виробництва знання і його якість, відношення до Іншого і власне освіти самої людини [5]. Освіту тут будемо розуміти, відповідно до дослідження О.П. Пунченка в монографії [6] як багатовекторну систему, зміст якої схематично визначено такими основними її векторами як «вектор психології», «вектор педагогіки», «вектор лінгвістики», «вектор технічних наук» і «вектор філософії». М. Кузін, здійснюючи спробу побудови загальної моделі освітньої практики, описує її так: «Власне феномен “освітньої практики” можна загально охарактеризувати — у формі аналітичного викладу — так: освітньою практикою називається (1) подія “усунення” “епістемічної неповноти” (2) у формах, що зумовлюються (2.1) соціо-культурним тлом і (2.2) філософсько-антропологічним портретом акторів, де (3) “прийнятність” цієї події для реципієнта і, заразом, нагальність самої освітньої практики фундується в певному авторитеті» [7].

Взаємодія – процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхня взаємна обумовленість.

Філософія освіти та освітня практика є інституційними системами, взаємодія між якими є окремим конкретним випадком взаємодії як філософської категорії, що відбиває процеси взаємодії різних об'єктів один з одним, їхню взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Тому, щоб конкретно говорити про

взаємодію між філософією освіти та освітньою практикою як про вид безпосереднього або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення, зв'язку, необхідно використати потенціал філософської категорії «взаємодія».

Визначення векторів розвитку систем та векторів взаємодії між ними – популярна фігура багатьох досліджень, зокрема, в галузі освіти. У філософії освіти аналізуються різноманітні її власні та "чужі" вектори – парадигмально значимі вектори, аксіологічні вектори, вектори глобалізації, вектори історичної еволюції, вектори традиціоналізму, вектори трансформації, креативні вектори, логічні вектори, напрямні вектори, вектор індивідуалізації, вектор опору, вектор у майбутнє, вектор цілей, вектор часу, гуманітарно-культуротворчий вектор, есхатологічний вектор, європейський вектор, історичний вектор, культурно-еволюційний вектор, культурологічний вектор, новий вектор стійкого розвитку, ноосферний вектор, онтологічний вектор, прозахідний вектор, теоретичний вектор тощо. Проте здебільшого строгий сенс цих термінів не встановлюється і поняття «вектор взаємодії» окреслює певне аморфне спрямування діяльності, або об'єднання / інтеграцію чогось, поживлення міжгалузевого співробітництва.

Вектор (від лат. vector – той, що несе) – математичний об'єкт, що має величину, напрямок й (необов'язково) точку прикладення. У найпростішому випадку – геометричний об'єкт, який характеризують довжиною і напрямком. Якщо у просторі задана система координат, то вектор однозначно задається набором своїх координат.

Вектор взаємодії між двома системами інтуїтивно розуміється як визначений напрям спільних дій цих систем, спрямований на вирішення певних спільних проблем для них чи поза ними. У випадку складних систем, якими є філософія освіти і освітня практика, вектор їх взаємодії є сумою векторів взаємодій між компонентами цих систем. Відповідно, завдання ідентифікації векторів взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою полягає у встановленні перетину номенклатур точок (проблем,

завдань), на які спрямовуються їхні зусилля, як окремі, так і спільні.

Як філософія освіти, так і освітня практика мають у своїй основі певні типи взаємодії їхніх структурних елементів, що визначаються відношеннями причини і наслідку. Кожна із взаємодіючих сторін (філософія освіти та освітня практика) є і причиною іншої, і наслідком одночасного зворотного впливу протилежної сторони. Взаємодія протилежностей, протиріччя є найглибшими джерелами, основою і кінцевою причиною виникнення, саморуху та розвитку об'єктів.

Взаємодія між філософією освіти та освітньою практикою не вичерпується тим, що філософи освіти пишуть тексти, які читають освітяни-практики і внаслідок цього визначають і корегують свою діяльність. У цій взаємодії необхідно розпізнавати певні «матеріальні поля» (якими у першому наближенні можуть бути фахівці та їхні організаційні об'єднання, котрі здійснюють як філософсько-освітні дослідження, так і власні освітні практики); інформаційні поля (друковані праці з філософії освіти та найрізноманітніші медіа, що передають певні філософсько-освітні ідеї) та перенесення «матерії», руху та інформації (залучення філософів освіти до освітніх практик, сприйняття практиками філософсько-освітніх ідей). Ці тривіальні речі стають не зовсім очевидними, коли ми спробуємо унаочнити метафору «вектор взаємодії», з'ясувати хоча б типи фундаментальних взаємодій філософії освіти та освітніх практик, поставити питання про елементарні частинки суб'єктів-переносників цих фундаментальних взаємодій, схематизувати репрезентацію взаємодії між філософією освіти і освітніми практиками в соціології науки чи наукознавстві, історії педагогіки чи соціології освіти, та спробуємо описати діаграми взаємодії теорії і практики.

Один із перших підходів до експлікації взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою може бути її аналіз за аналогією з сучасним природознавством. У ньому визнається, що «будь-яка взаємодія пов'язана з матеріальними полями і супроводжується перенесенням матерії, руху та інформації. Пізнання речей означає пізнання їхньої взаємодії і саме є

результатом взаємодії суб'єкта і об'єкта» [8]. Зокрема, вектор взаємодії у конкретному координатному просторі визначає напрямок і швидкість у часі зміни «інформаційного поля» і залежить від суперпозиції різних «інформаційних полів».

Візьмемо до уваги, що незважаючи на розмаїтість впливів тіл один на одного (що залежать від взаємодій їхніх елементарних часток, які їх складають), у природі, за сучасними даними, фіксується чотири типи фундаментальних взаємодій за порядком зростання їхньої інтенсивності: гравітаційні взаємодії (тяжіння), слабкі (відповідальні за розпад елементарних часток), електромагнітні та сильні (забезпечують зв'язок часток в атомних ядрах). Аналогічно у сукупності взаємодій між філософією освіти та освітньою практикою за порядком зростання рівня їхньої інтенсивності гіпотетично можливо виокремити подібні «гравітаційні», «слабкі», «електромагнітні» та «сильні» взаємодії.

Для унаочнення такого представлення необхідно структурувати філософію освіти і освітні практики, визначити вузли такого структурування. Останніми необхідно взяти "вузькі місця" інтелектуального виробництва в Україні: відсутність повного інноваційного циклу та роботи над найважливішими ланками у фундаментальних науках, брак спільних стратегій різних галузей та аналітичних центрів, відсутність доступу до основних світових баз наукових і технологічних знань, що призводить до ізоляції та відставання українських науковців. В освітніх практиках також порушений процес відтворення інтелекту: освіта, що надається і здобувається, втрачає рівень і повноту; незадовільно забезпечується діяльність архівів та бібліотек; система освітніх і наукових комунікацій фрагментована і незадовільно представлена у світі; відсутня належна популяризація досягнень і розробок на світовому рівні; інтелектуальні видання і ЗМІ мало розвинені тощо.

Провівши інтерпретацію фундаментальних взаємодій між освітою та філософією освіти, ми зможемо показати, що «гравітаційні» взаємодії між

ними ослаблені, «електромагнітні» лише у становленні, «слабкі» відсутні, а «сильні», що забезпечують зв'язок усіх часток освіти (філософії освіти), замінені принципами прагматизму. Як для побудови (функціонування) всесвіту необхідні всі чотири взаємодії, так і для побудови (функціонування) ефективної освіти необхідними є усі чотири названі вище фундаментальні взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою.

Уявімо, філософія освіти, внаслідок своєї роботи, знайшла правильні вектори (пріоритети, напрями) щодо освітніх практик, тобто визначила проривні для України методи проектування та створення нових освітніх інституцій і систем, нові смисли, знання і технології, зокрема, моделі шкільної освіти та університетів, адекватні для цих моделей системи компетентностей педагогів і шляхи їх здобуття, моделі фінансування і змісту освіти тощо. Але як і кому тоді ці правильні вектори трансформувати у повсякденні освітні практики?

Передусім, філософи освіти, створюючи інформаційне поле філософії освіти, покликані пропонувати нову систему категорій, яка буде успішнішою за існуючі варіанти категорійних систем, що вже представлені в опублікованих текстах.

Якщо використати сформульовані вимоги до сучасного виробництва/розвитку інтелекту, то сучасна філософія освіти як його частина в ідеалі повинна подавати розв'язки проблем освіти і педагогіки таким чином, щоб вони (розв'язки) мали універсальний характер і могли бути використані всюди. Філософія освіти як сукупність концепцій і теорій має пошуковий і експериментальний характер, адже ніхто з її дослідників не знає справжнього стану справ, перш за все мотивацію людей до інтелектуальних зусиль і в яких галузях ці зусилля будуть застосовані. Тому важливий не стільки кодифікований і науметризований корпус знань у філософії освіти, але і його широке обговорення та аналіз. І тільки після цього можна буде поставити точніший діагноз проблем української освіти, виробляти вектори та стратегію філософії освіти, принципи формування педагогічних програм і

критерії їх оцінки. Якщо філософія освіти прагне посідати важливе місце у відтворенні вирішальних елементів існуючих інтелектуальних інфраструктур і створенні їх нових перспективних форм і середовищ освіти, окремих проєктів-проривів освітніх практик, орієнтованих на майбутнє, то, відповідно, вона зобов'язана дотримуватися таких векторів взаємодії з освітньою практикою:

- містити нові конструктиви, які відповідають глобальним викликам і можуть позитивно вплинути на стан інтелектуального середовища України;
- подавати пропозиції щодо нового використання історичного досвіду;
- висувати нові значущі смисли, ідеї та цінності для майбутнього України;
- фокусувати організацію інтелектуальних комунікацій з проблем освіти у країні і зі світом;
- мати чітко визначених суб'єктів реалізації своїх рекомендацій;
- викликати інтерес у педагогічній спільноті та її емоційне ставлення.

Якщо звернутися до змісту сучасної світової і української філософії освіти крізь призму цих векторів, то маємо визнати, що пошук відповідей на ці векторні питання вимагає подальших досліджень.

Інший важливий аспект взаємодії філософії освіти і освітніх практик розкрито М.О. Дроботенко у монографії [9] та дисертаційній праці «Освітні практики філософії у сучасних соціокультурних контекстах» [10]. М.О. Дроботенко аналізує історичний досвід взаємодії між філософією і освітою на основі аналітично-герменевтичного підходу до освітніх практик навчання філософії. Автор зосереджується на розгляді філософії як дидактичного проєкту та рольовій реальності освітніх практик філософії таких як «учнівство у філософії», «шкільний учитель як освітній філософ», «філософ як громадський (публічний) інтелектуал», «філософ як вчитель та як ментор». Досліджується «освітня самореалізація» філософії у сучасних соціокультурних контекстах: філософія для літніх людей; інтеркультурна філософія; навчально-розважальні репрезентації філософії і філософське консультування.

Автор зауважує, що «філософія як предмет вивчення конститується не тільки формальними результатами таких галузей, як онтологія, гносеологія, антропологія, етика та ін., а також тим, як вона створюється і відтворюється в соціально-культурній взаємодії» [там само, с. 106]. Розкривається структура взаємодії: Соціальні взаємодії, – вказує М.О. Дроботенко, практики та сили, які позитивно чи негативно впливають на прагнення до істини і пізнання, включають комунікаційні акти (такі як обговорення та співпраця між науковцями), інституційні структури, що складають такі дії (наприклад, університети, журнали, що публікують рецензовані статті (або конференції), практика мовлення (звітність та обговорення), способи доступу до різного роду інформації (бібліотеки, інтернет-ресурси), ринкові механізми, що регулюють потоки мовлення, інформаційні технології, правові системи та способи поширення інформації [там само, с.149].

Здійснення культурної та освітньо-виховної місії філософа відбувається як у взаємодії із суспільством через навчання студентів та аспірантів, таким чином впливаючи на більш широкі соціальні та політичні сфери, так і у взаємодії поза формальними навчальними програмами з більш широкою аудиторією у розширених контекстах діяльності [там само, с.274]. Зрештою, М. О. Дроботенко встановлює, що університетські філософи функціонують у п'яти різних ролях, що відбуваються на різних аренах та сприяють різним видам публічної взаємодії: з іншими вченими; як вчителі з учнями; як інтелігенти з громадянами, популяризація спеціалізованих знань та використання таких знань у публічному дискурсі; як експерти; як представники певних освітніх інституцій [там само, с.280].

Проте до якісного вивчення вказаних взаємодій, визначення їхньої ефективності і встановлення змін в освіті, що відбуваються у ній внаслідок філософсько-освітньої праці, філософія ще не підступилася. Першим наближенням до розв'язання цієї проблеми може бути експлікація системи взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою по аналогії з екологічною теорією.

Можливість застосування екологічної теорії в експлікації системи взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою полягає в уявленні своєрідними популяціями розглядуваних нами інституцій – філософії освіти і освіти як сукупності нескінченних освітніх практик, як поля дій численних загонів педагогів і учених. Тоді взаємодія між філософією освіти та освітньою практикою є взаємодією між «популяцією філософії освіти» та «популяцією освітніх практик». В екології, аналізуючи взаємодію двох популяцій, Ю. Одум теоретично виділяє 9 типів найбільш важливих між ними взаємодій:

1. НЕЙТРАЛІЗМ – популяції НЕ діють одна на одну; співіснування двох видів на одній території не має ні позитивних, ні негативних наслідків для них.

2. Взаємне КОНКУРЕНТНЕ придушення, при якому обидві популяції активно придушують одна одну.

3. КОНКУРЕНЦІЯ за загальний ресурс, при якій кожна популяція безпосередньо негативно впливає на іншу в боротьбі за функціональний ресурс.

4. АМЕНСАЛІЗМ – одна популяція придушує іншу, але сама не зазнає заперечного впливу.

5. ПАРАЗИТИЗМ – специфічна форма співжиття організмів різних видів, при яких один організм (паразит) використовує інший (хазяїна) як середовище перебування і джерело харчування, наносячи йому (хазяїнові) при цьому шкоду.

6. ХИЖАЦТВО – форма відносин між організмами різних видів, при яких один (хижак) поїдає іншого (жертву).

7. КОМЕНСАЛІЗМ – форма симбіозу, форма взаємин між двома видами тварин, при якому один вид (коменсал) харчується залишками їжі іншого (хазяїна) або мікроорганізмами, які живуть в організмі хазяїна.

8. ПРОТОКООПЕРАЦІЯ – форма співжиття, при якій обидві популяції одержують переваги від об'єднання, але їхнє співіснування не обов'язкове для їхнього виживання.

9. МУТУАЛІЗМ – зв'язок популяцій, сприятливий для зростання і виживання обох, причому в природних умовах жодна з них не може існувати без іншої [11].

У взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою ми легко зможемо віднайти приклади усіх дев'яти перелічених вище типів найбільш важливих взаємодій – від нейтралізму до мутуалізму. Але серед дев'яти типів найбільш важливих взаємодій між філософією освіти та освітньою практикою протокооперація домінує над усіма іншими. Протокооперація – це форма співжиття, при якій обидві популяції одержують переваги від об'єднання, але їхнє співіснування не обов'язкове для їхнього виживання. Прикладом протокооперації в екології є зв'язок між мурахами і попелицями (тля). Мураха шукає їжу на деревах і чагарниках, де мешкають тля, борошністі клопи і деякі лусочки, які виділяють медоносну росу. Мураха збирає солодку речовину і доставляє її у своє гніздо як їжу для свого потомства. Відомо, що мураха стимулює тлю виділяти медяну росу прямо їй в рот. Деякі види мурашок навіть доглядають за виробниками медоносної роси. І у нашому випадку філософи, і освітяни одержують переваги від об'єднання своїх зусиль, але це зовсім не є обов'язковим для їхнього виживання у сучасній соціо-економічній ситуації. Освітяни, учителі і викладачі вищої школи, не зобов'язані знайомитися з філософсько-освітніми працями і дисертаціями, а власне дисертаційний процес рухається майже безвідносно до реальних проблем освітніх практик і практиків. Філософи освіти, переважно, живуть по Закону України «Про вищу освіту», освітяни загальної середньої освіти – по Закону України «Про освіту». У освітян, шкіл немає коштів, щоб монетизувати послуги філософів, а надання цих послуг не є обов'язковими в університетських регламентах.

Тому пріоритети, напрями, вектори філософії освіти, вбачається, проходять повз реальну освітню практику України, не зачіпаючи реальне поле її проблем. Актуальною є пропозиція кандидата психологічних наук, педагога-практика І. Соломадіна: «Потрібні системні зміни, а не якісь

«точкові» дії. Потрібна нова сучасна, практична філософія освіти, нова освітня політика,... потрібно почати процес системного аналізу та розробки цих системних змін».

Перспектива взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою бачиться за зразком мутуалізму, тобто зв'язку популяцій, що є сприятливим для зростання і виживання обох, причому в природних умовах жодна з них не може існувати без іншої.

Прикладом мутуалізму між освітою і філософією освіти може бути цикл наукових праць «Філософія освіти: пошук пріоритетів». На сторінках семи книг цього циклу його автори, В.П. Андрущенко, Л.В. Губерський, В.В. Ільїн, В.Г. Кремень, В.Л. Савельєв, Є.М. Суліма, М.А. Шепелєв [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18], як акцентують рецензенти, уперше у педагогічній і філософській літературі проаналізували системну якість української освіти, її педагогічну матрицю, що визначає місце і роль останньої у європейському та світовому освітньому просторі; висвітлили перебіг Болонського процесу, вплив інформаційних і телекомунікаційних інновацій на модернізацію освіти, концептуальні реформи вітчизняної освітньої галузі. «У дослідженнях отримала подальший розвиток концепція філософії як навчальної дисципліни, рефлексивного «духу епохи», що є узагальненням найбільш величких наукових та інтелектуальних надбань світової цивілізації. Обґрунтовано теоретичну основу наближення змісту освіти до сучасної науки, їх креативної взаємодії» [19].

Указані праці є результатом сучасної взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою, оскільки апробувалися протягом останніх років як у публікаціях їх авторів, так і в їх провідній діяльності у системі університетської освіти. Ця взаємодія сприятлива для зростання і виживання обох – і філософії освіти, і освіти, причому «в природних умовах» – жодна з них не може існувати без іншої.

Доказом взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою як мутуалізму є дисертація Р.М. Вернидуба "Інтеграція науки і освіти в системі

професійної підготовки педагогічних кадрів" [20] та його монографія [21], у яких розробляється і застосовується філософсько-освітній і прикладний інструментарій дослідження системного взаємозв'язку науки і освіти, технології інтеграції наукових знань у зміст професійної підготовки педагогів в умовах глобалізації та соціокультурних трансформацій постіндустріального зразка.

Р.М. Вернидуб уперше обґрунтував процесуальний характер інтеграції освіти і науки, яка відбувається на трьох рівнях: мікрорівні агентів та адресатів, на мезорівні освітніх інституцій та курикулярних опцій, на макрорівні освітньої політики. З цього випливають фундаментальні принципи для сучасних моделей підготовки вчителя, зокрема, орієнтація на підготовку вчителя-дослідника, освітнього філософа, педагога, що турбується про власну філософію освіти. Запровадження дослідницьких методів навчання майбутніх педагогів і підготовка таким чином трансферу дослідницького педагогічного розуму в систему загальної середньої освіти – відповідає найбільш гострій потребі розвитку освіти України.

Дисертаційна праця Р.М. Вернидуба – приклад успішного синтезу дослідницьких практик і освітніх практик сучасного університету, створює методологічну основу для побудови ефективних моделей системи професійної підготовки педагогічних кадрів.

Отже, взаємодія між філософією освіти та освітньою практикою допускає різноманітні інтерпретації, зокрема, у ній необхідно виокремлювати «гравітаційні», «слабкі», «електромагнітні» та «сильні» взаємодії. Якщо ж огляд взаємодій між освітою та філософією освіти як виробництвом/розвитком проривних методів проектування та створення нових освітніх інституцій і систем, нових смислів, знань і технологій проводити за аналогією з екологічною теорією, якою встановлено 9 типів найбільш важливих взаємодій між різними популяціями, то взаємодію між філософією освіти і освітою можна охарактеризувати як протокооперацію, при якій філософія освіти і освіта одержують переваги від об'єднання, але їхнє співіснування як інституційних систем не є обов'язковим для їхнього

інституційного функціонування. Це наносить шкоду, як філософії освіти, так і розвитку освіти в цілому. Відповідно, перспектива взаємодії між філософією освіти та освітньою практикою бачиться за зразком мутуалізму, тобто зв'язку, сприятливого для зростання і виживання філософії освіти і освіти, причому жодна з цих інституційних систем не може існувати без іншої.

Список використаних джерел

1. Клепко С. Ф. Вектори взаємодії між філософією освіти та освітніми практиками: спроба ідентифікації [Текст] / С. Ф. Клепко // Постметодика : [наук.-метод. пед. журн.]. - 2013. - № 5. - С. 2-4.
2. Клепко С. Ф. Вектори взаємодії між філософією освіти та освітніми практиками: спроба ідентифікації / С. Ф. Клепко // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи: Матеріали V Міжнародної наукової конференції. – 24-25 квітня 2014 р. / За заг. ред. В. М. Бабаєва; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 251 с. – с.25-30.
3. Інтелект України. Програмна доповідь (Фонд Майбутнього України) 2013-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://grants.future-ukraine.org.ua/konkursna-komisija/programna-dopovid/>.
4. Паспорт спеціальності 09.00.10 – філософія освіти // http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/aspirantura/specialties/09.00.10_passport.pdf.
5. Джерден К. Дж. Социальный конструкционизм: знание и практика: Сб. статей / Пер. с англ. А. М. Корбуа; Под общ. ред. А. А. Полонникова. - Мн.: БГУ, 2003. - 232 с.
6. Пунченко О. П. Образование в системе философских ценностей : монография / О. П. Пунченко, Н. О. Пунченко. – Одесса : (б. и.), 2010. – 506 с.
7. Кузін Микола. Місце “природи людини” в освітніх практиках // Філософія освіти. 2014. № 1 (14). с. 96 – 105.
8. Спиркин А. Г. Взаимодействие / А. Г. Спиркин // Новая философская энциклопедия : В 4 тт. / под редакцией В. С. Стёпина. – М. : Мысль, 2001.
9. Дроботенко М. О. Освітня самореалізація філософії: тенденції і перспективи. Монографія. – Х.: ФОП Панов А.М., 2018. – 311 с.
10. Дроботенко М. О. Освітні практики філософії у сучасних соціокультурних контекстах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2019.
11. Одум Ю. Экология: В 2-х т. – Пер. с англ. – М.: Мир, 1986. – Т. 2. – 376 с. – С.83-84.
12. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: філософія та методологія / В. П. Андрущенко. – Київ : Леся, 2012. – 784 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. ; кн. 1).
13. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Філософія людини і освіта / В. Г. Кремень. – Київ : Леся, 2012. – 524 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. ; кн. 2).
14. Андрущенко В. П. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський. – Київ : Леся, 2012. – 568 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. ; кн. 3).
15. Губерський Л. В. Філософія: історія, суспільство, освіта / Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, В. В. Льїн. – Київ : Леся, 2012. – 556 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн.; кн.4).
16. Андрущенко В. П. Освітня політика. Огляд порядку денного / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – Київ : Леся, 2012. – 448 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. ; кн. 5).
17. Андрущенко В. П. Світанок Європи: проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття / В. П. Андрущенко. – Київ : Леся, 2012. – 728 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. ; кн. 6).
18. Суліма Є. М. Сучасна глобалістика: політика, освіта і культура / Є. М. Суліма, М. А. Шепелєв. – Київ : Леся, 2012. – 632 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. ; кн. 7).
19. Перелік робіт, поданих на здобуття Державної премії в галузі освіти у 2013 р. // «Освіта України». # 13 (1334) 1 квітня 2013 року. // https://lib.pedpresa.ua/wp-content/uploads/2013/08/13-2013_osvita_ukr-inet.pdf.
20. Вернидуб Р. М. Інтеграція науки і освіти в системі професійної підготовки педагогічних кадрів. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2015.
21. Вернидуб Р. М. Наука і освіта в просторі педагогічного університету : монографія / Р. М. Вернидуб. – Київ – Херсон : Вид. Грінь Д.С., 2014. – 416 с.

References

1. Klepko S. F. Vektory vzaiemodii mizh filosofiieiu osvity ta osvitnimy praktykamy: sproba identyfikatsii [Tekst] / S. F. Klepko // Postmetodyka : [nauk.-metod. ped. zhurn.]. -2013. - № 5. - S. 2–4.
2. Klepko S. F. Vektory vzaiemodii mizh filosofiieiu osvity ta osvitnimy praktykamy: sproba identyfikatsii / S. Klepko // Sotsialno-humanitarni vektory pedahohiky vyshchoi shkoly: Materialy V Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii. – 24-25 kvitnia 2014 r. / Za zah. red. V. M. Babaieva; Khark. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. – Kh. : KhNUMH, 2014.– 251 s. – c.25-30.
3. Intel'ekt Ukrainy. Prohramna dopovid (Fond Maibutnoho Ukrainy) 2013-2014 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://grants.future-ukraine.org.ua/konkursna-komisija/programna-dopovid/>.
4. Pasport spetsialnosti 09.00.10 – filosofii osvity // http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/aspirantura/specialties/09.00.10_passport.pdf.
5. Dzherdzhen K. Dzh. Sotsyalnyi konstruksyonyzm: znanye y praktyka: Sb. statei / Per. s anhl. A. M. Korbuta; Pod obshch. red. A. A. Polonnykova. - Mn.: BHU, 2003. - 232 s.
6. Puchenko O. P. Obrazovanye v systeme fylosofskykh tseinnostei : monohrafiya / O. P. Puchenko, N. O. Puchenko. – Odessa : (b. y.), 2010. – 506 s.
7. Kuzin Mykola. Mistse “pryrody liudyny” v osvitnikh praktykakh // Filosofii osvity. 2014. № 1 (14). s. 96 – 105.
8. Spyrkyn A. H. Vzaymodeistvye / A. H. Spyrkyn // Novaia fylosofskaia entsyklopedyia : V 4 tt. / pod redaktsyei V. S. Stëpyna. – M. : Mysl, 2001.
9. Drobotenko M. O. Osvitnia samorealizatsiia filosofii: tendentsii i perspektyvy. Monohrafiia. – Kh.: FOP Panov A.M., 2018. – 311 s.
10. Drobotenko M. O. Osvitni praktyky filosofii u suchasnykh sotsiokulturnykh kontekstakh. – Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk za spetsialnistiu 09.00.10 – filosofii osvity. – Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. Kharkiv, 2019.
11. Odum Yu. Экология: V 2-kh t. – Per. s anhl. – M.: Myr, 1986. – Т. 2. – 376 s. – S.83-84.
12. Andrushchenko V. P. Rozdumy pro osvitu: filosofii ta metodolohiia / V. P. Andrushchenko. – Kyiv : Lesia, 2012. – 784 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn. ; kn. 1).
13. Kremen V. H. Filosofii liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori. Filosofii liudyny i osvita / V. H. Kremen. – Kyiv : Lesia, 2012. – 524 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn. ; kn. 2).
14. Andrushchenko V. P. Filosofii yak teoriia ta metodolohiia rozvytku osvity / V. P. Andrushchenko, L. V. Huberskyi. – Kyiv : Lesia, 2012. – 568 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn. ; kn. 3).
15. Huberskyi L. V. Filosofii: istoriia, suspilstvo, osvita / L. V. Huberskyi, V. H. Kremen, V. V. Ilin. – Kyiv : Lesia, 2012. – 556 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn.; kn.4).
16. Andrushchenko V. P. Osvitnia polityka. Ohliad poriadku dennoho / V. P. Andrushchenko, V. L. Saveliev. – Kyiv : Lesia, 2012. – 448 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn. ; kn. 5).
17. Andrushchenko V. P. Svitanok Yevropy: problema formuvannia novoho uchytielia dlia ob#39;iednanoi Yevropy XXI stolittia / V. P. Andrushchenko. – Kyiv : Lesia, 2012. – 728 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn. ; kn. 6).
18. Sulima Ye. M. Suchasna hlobalistyka: polityka, osvita i kultura / Ye. M. Sulima, M. A. Shepieliev. – Kyiv : Lesia, 2012. – 632 s. – (Filosofii osvity: poshuk priorytetiv: u 7 kn. ; kn. 7).
19. Perelik robit, podanykh na zdobuttia Derzhavnoi premii v haluzi osvity u 2013 r. // «Osvita Ukrainy». # 13 (1334) 1 kvitnia 2013 roku. // https://lib.pedpresa.ua/wp-content/uploads/2013/08/13-2013_osvita_ukr-inet.pdf.
20. Vernydub R. M. Intehratsiia nauky i osvity v systemi profesiinoi pidhotovky pedahohichnykh kadriv. – Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk zi spetsialnosti 09.00.10 – filosofii osvity / Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. – Kharkiv, 2015.
21. Vernydub R. M. Nauka i osvita v prostori pedahohichnoho universytetu : monohrafiia / R. M. Vernydub. – Kyiv – Kherson : Vyd. Hrin D.S., 2014. – 416 s.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ ОБРАЗОВАНИЕМ И ФИЛОСОФИЕЙ ОБРАЗОВАНИЯ: ОТ ПРОТООПЕРАЦИИ К МУТУАЛИЗМУ

С.Ф. Клепко

В статье исследуется взаимодействие философии образования и образования как институциональных систем. Гипотетически выделяются «гравитационные», «слабые», «электромагнитные» и «сильные» взаимодействия между философией образования и образовательной практикой. Обзор взаимодействий между образованием и философией образования как производством / развитием прорывных методов проектирования и создания новых образовательных институтов и систем, новых смыслов, знаний и технологий предлагается проводить по аналогии с 9 типами наиболее важных взаимодействий между различными популяциями. Устанавливается, что среди

взаимодействий между философией образования и образованием доминирует протокооперация как форма связи, при которой философия образования и образование получают преимущества от объединения, но их сосуществование не является обязательным для их выживания. Определяется перспектива взаимодействия между философией образования и образовательной практикой по образцу мутуализма, то есть связи, благоприятной для роста и выживания философии образования и образования, причем ни одна из этих институциональных систем не может существовать без другой.

Ключевые слова: взаимодействие, вектор взаимодействия, мутуализм, протокооперация, философия образования, образовательная практика, популяция, фундаментальное взаимодействие.

INTERACTION BETWEEN EDUCATION AND THE PHILOSOPHY OF EDUCATION: FROM THE PROTOCOOPERATION TO MUTUALISM

Serhiy F. Klepko

The paper deals with the interaction of the philosophy of education and education as institutional systems. Hypothetically there are “gravitational”, “weak”, “electromagnetic” and “strong” interactions between the philosophy of education and educational practice. An overview of the interactions between education and the philosophy of education as the production/development of breakthrough methods of designing and creating new educational institutions and systems, new senses, knowledge and technologies is proposed to conduct similarly to 9 types of most important interactions between different populations. It is established that the protooperation as a form of cohabitation, in which the philosophy of education and education derive some benefits from association, but their coexistence is not obligatory for their survival is dominated in interaction between the philosophy of education and education. The prospect of interaction between the philosophy of education and educational practice based on the model of mutualism, that is, a connection favorable to the growth and survival of the philosophy of education and education, and none of these institutional systems can exist without the other, is outlined.

The relation between philosophy of education and educational practice assumes various interpretations, in particular, it is necessary to distinguish “gravitational”, “weak”, “electromagnetic” and “strong” connections. If consider relation between education and philosophy of education (a production/development of breakthrough design methods and creation of new educational institutes and systems, new senses, knowledge and technologies) by analogy with an ecological theory that set 9 types of the most essential relation between different populations, then such relation between philosophy of education and education is possible to describe as protooperation, which means that philosophy of education and education get advantages from association, but their coexistence as an institutional system is not obligatory for their institutional functioning. It harms both the philosophy of education and the development of education in general. Hence, the perspective of cooperation between philosophy of education and educational practice is seen as an example of mutualism, that is a beneficial connection to the increase and survival of the philosophy of education and education, while none of these institutional systems can exist without one another.

Key words: interaction, vector of interaction, mutualism, protooperations, philosophy of education, educational practice, population, fundamental interaction.